

Pierre Broué

Trotsky och spanska inbördeskriget

1975

Följande text ingår i Broués kommenterade sammanställning av Trotskijs skrifter om spanska revolutionen (i 2 band): *La Révolution Espagnole (1930-1940) – Léon Trotsky*, Les Éditions de Minuit, Paris, 1975, som även finns utgiven på spanska.

När generalernas resning startade den 19 juli 1936 förvånade det varken Trotsky eller ledningen för POUM*. Folkfrontsregeringen, som uppstått ur arbetarnas och republikanernas majoritet och kommit till makten vid valet i februari, varken kunde eller ville ge sig in i någon kamp mot förberedelserna för sammansvärjningen och upproret, och fungerade som en garant för ”lojaliteten” hos en försvarsmakt som förberedde kontrarevolutionen. Men detta försök till kontrarevolution misslyckades på grund av arbetarnas motstånd. På några timmar lyckades de improvisera fram vapen och inleda väpnat motstånd. Efter hårda strider segrade matroserna i flottan, liksom arbetarna i alla viktiga centra i Katalonien, i Asturien – förutom i Oviedo där man lät sig luras av folkfrontens ledare – i Levante och även i självaste Madrid. Arbetarna skapade samtidigt organisationer för kampen: arbetarmiliser, kontrollpatruller och kommittéer med olika namn, där alla arbetarorganisationer ingick och till vilka också anslöt sig, frivilligt eller motvilligt, övriga organisationer på den republikanska sidan.

Men partierna och fackföreningarna, inklusive CNT, förblev fångar under folkfrontens klassarbetslinje. Som ett spöke ur det förgångna och dess lagar, bestod under Girals ledning en ”republikansk” regering som upprättats mitt under upproret. I hela det republikanska Spanien uppstod en situation av dubbelmakt, där massorna, i varierande omfattning beroende på regionerna och den politiska kartan där, genom samma rörelse som fört dem ut i strid också tog itu med problemen i det spanska samhället, bidrog med egna lösningar, gjorde upp med repressiva organ som poliskåren och armén, liksom traditionella auktoriteter – i första hand kyrkan – och tog makten över fabriker och jord och började utöva direkt makt via sina kommittéer.

Enligt Trotsky utgjorde dessa händelser en storartad bekräftelse på hans analys av krisen i det spanska samhället och den revolutionära lösningen på den: enbart proletariatet samlat i sina egna organisationer kunde ge något svar på de historiska frågor man stod inför, förverkliga de ”demokratiska” uppgifterna och påbörja den ”socialistiska” omvandlingen. På så sätt skulle man kunna besegra fascismen i Spanien och i hela Europa göra slut på kapitalismens välde med början i de länder, Italien och Tyskland, som ställt sig på de spanska generalernas sida. Historien befann sig åter i ett av dessa gynnsamma ögonblick där arbetarrörelsen genom medvetet agerande kunde vända på läget, hejda marschen mot ett nytt världskrig, stoppa förberedelserna för ett nytt imperialistiskt krig för att omfördela världen och i 1917 års anda färdas mot världsrevolutionen. Men i det rådande läget, sedan de småborgerliga och försonligt inställda partierna bokstavligen sprungit i bitar inför den väpnade kampen, låg det viktigaste hindret i ledningen för arbetarrörelsen, i ledningen för de traditionella partierna och fackföreningarna, som efter att släpats med av massrörelsen nu framför allt ägnade sig åt att försöka kontrollera den, bromsa den, begränsa den till folk-

* *Partido Obrero de Unificación Marxista* var ett anti-stalinistiskt arbetarparti som bildades i september 1935 genom en sammanslagning av *Bloque Obrero y Campesino* / *Bloc Obrer i Camperol*, BOC (Arbetar- och bondeblocket) och *Izquierda Comunista de España*, ICE (Kommunistiska vänstern). De mest kända ledarna i de två organisationerna var Joaquín Maurín resp Andrés Nin. – *Red*

frontens parlamentariska, reformistiska och legalistiska terräng. I denna kontrarevolutionära koalition*, som beseglades genom valalliansen i januari, utgjorde stalinismen huvudfaktorn och kom de facto att bli huvudagent för det kontrarevolutionära företaget. Sovjetunionen hade som målsättning att på samma gång uppnå enhet med den fransk-brittiska imperialismen ("demokratierna") om en militärallians mot Nazityskland och dess allierade, och förhindra att en segerrik revolutionär rörelse i Spanien skulle kunna ifrågasätta hegemonin för dess egen apparat som var den egentliga basen för det byråkratiska väldet i Sovjetunionen. Den första Moskvarättegångens blodiga fars klargjorde Stalins avsikt att på samma gång göra sig av med Lenins medarbetare, som tvingats till förödmjukande erkännanden, och klippa av alla band till bolsjevismen, dess lärdomar och erfarenheter, och till de revolutionära traditionerna från Oktoberrevolutionen 1917. Därför måste stalinismen fortsätta med att i Spanien med all kraft kämpa för att förhindra en seger för proletariatet, vilken skulle innebära slutet för dess eget välde. Vägen till seger i Spanien krävde att arbetarpartierna bröt med bourgeoisin och dess partier, dvs med folkfrontens politiska inriktning, och upprättade en arbetar- och bonde-regering, att denna regering konsoliderades och gick vidare, att arbetar- och bonde-kommittéerna stärktes för att utvecklas till verkliga sovjeter, att de omvandlades från organ för samordning mellan partier och fackföreningar till organ som utgick från massorna själva och hade hela makten. Detta kunde bara ske genom en oförsonlig kamp mot anhängarna till klassarbete, i första hand stalinismens internationella apparat, som spelade en avgörande roll i Spanien och som var beredd att betala priset för detta.

Kampen för makten åt "kommitté-regeringarna", åt kommittéer som omvandlades till sovjeter, kampen för att undanröja folkfrontens eftergiftsregering och bilda en arbetar- och bonderegering, och mitt under inbördeskriget skapa det avgörande verktyg, efter rysk förebild, som utgörs av en röd armé, den medvetna kampen för att till hela Europa sprida den revolutionära eld som just blossat upp i Spanien, allt detta kunde inte förverkligas annat än om det existerade ett revolutionärt parti av samma typ som bolsjevikpartiet och som kunde bli den proletära diktaturens parti, "sovjetmaktens" parti, den röda arméns parti. Skulle POUM, som det såg ut, kunna bli detta parti? Under vilka förutsättningar? Dessa var de frågor Trotskij ställde sig och där han tycktes luta åt ett positivt svar ända tills den verkliga utvecklingen vederlade denna analys och tvingade honom till en ny radikal sväng och en desperat satsning: att mitt under inbördeskriget, och nästan utan något att stödja sig på, bygga det revolutionära parti som var förutsättningen för seger.

Det POUM som existerade i augusti 1936 skilde sig inte mycket från hur partiet sett ut från allra första början. Dess obestridlige ledare, Joaquín Maurín, var frånvarande. Han hade överraskats i Galicien när resningen inleddes och tillfångatagits av de fascistiska upprors-truppena. En frånvaro som skulle väga tungt i partiets historia och lämnade POUM i händerna på Nin, partiets "politiska sekreterare", som ställdes inför det som Andrade betecknade "en preventiv skyddsreflex" från "Blockets exledning" ** "gentemot ledarna som kom från ICE", som anklagades för att vara ute efter "att ta över POUM" och "göra det trotskistiskt".¹ För det andra innebar den militära resningen ett hårt slag mot organisationen i de regioner där Izquierda Comunista (Kommunistiska vänstern) hade ett starkt inflytande inom POUM: Manuel Fernández Sendón i La Coruña, Luis Rastrollo, POUM:s general-sekreterare i Galicien, Luís Fernández Vigo, en av partiets organisatörer i Andalusien, liksom

* Den 15 januari 1936 undertecknades i Madrid en valpakt som skulle komma att utgöra basen för en *coalición de izquierdas* – en vänsterkoalition, den term som användes – med bl.a. krav på frigivning av alla som fängslats efter händelserna i oktober 1934.

** Arbetar- och bondeblocket – *Bloc Obrer i Camperol* (BOC), som bildades 1931, hade sin huvudsakliga förankring i Katalonien. – *Red*

¹ J Andrade, förord till A Nin, *Los problemas de la revolución española*.

många andra ledare och medlemmar som kommit från Izquierda Comunista, avrättades så snart den militära resningen inletts. Följden blev att organisationen i Katalonien, som nästan helt kommit från Blocket, fick ett än större inflytande i den nya förenade organisationen.

Utvecklingen av revolutionära arbetarpartier – som går långsamt under perioder av politisk och social stabilitet – kan emellertid gå snabbt i perioder av masskamp och inbördeskrig. POUM:s medlemmar spelade genom sitt agerande en viktig roll i organiseringen av den väpnade kampen, i upprättandet av proletära kamporgan, och organisationens inflytande växte. POUM utvecklades till ett massparti, inte bara på grund av medlemsantalet – som ökade från 6 000 till drygt 30 000² – utan på grund av att medlemmarna höll på att utvecklas till ledare för sin egen klass och ungdom, framför allt inom miliserna. Dessutom hade man genom sitt agerande under de revolutionära dagarna stärkt sin ställning och skaffat sig materiella resurser: dagstidningar i Barcelona, Madrid och Lérida, veckotidningar tillhörande partiet och JCI,³ pionjärgrupper, kvinnogrupper, lokaler, möjligheter att organisera offentliga massaktiviteter, möten, demonstrationer, osv. Därmed kunde POUM, som omvandlats genom trycket från arbetar- och bondemassorna, göra sig kvitt tendenserna till sekterism och ta itu med frågor av internationell betydelse. I JCI:s dagstidning i Lérida skrev den gamle *bloquistiske* ledaren Juan Farré: ”Segern för den spanska revolutionen baserar sig på en mäktig internationell revolutionär rörelse. Segern för den spanska revolutionen har flyttat huvudmeridianen från Moskva till Barcelona. Bolsjevikpartiet har urartat och POUM har tagit över dess traditioners fana och vecklar nu ut den över hela världen.”⁴ Trotskij glömde inte gamla meningsskiljaktigheter, oenigheterna med Nin eller att man undertecknat vänsterns valprogram. Men den revolutionära situation som just uppstått i Spanien krävde djärvhet och stora ansträngningar för att kunna gå framåt mot en revolutionär organisation. Han ansåg att POUM som sådant kunde vinnas över, under förutsättning att det fick hjälp, och utvecklas till en mäktig faktor både för den proletära revolutionens seger i Spanien och för byggandet av Fjärde internationalen. Dagen efter att Rörelsen för Fjärde internationalen avslutat sin konferens i Genève, som hölls i slutet av juli, begav sig Jean Rous, medlem av Internationella sekretariatet, till Barcelona dit han anlände den 5 augusti. De första kontakterna med ledningen för POUM, i synnerhet med Andrés Nin som i Mauríns frånvaro tagit över posten som politisk sekreterare, var hjärtliga. POUM uttryckte önskemålet att Trotskij skulle få komma till Katalonien och framförde detta officiellt till Rous. Man accepterade gärna det samarbete, ”politiskt, materiellt och tekniskt stöd”, som bolsjevik-leninisterna erbjöd och förklarade sig villig att regelbundet införa artiklar av Trotskij i *La Batalla*. Trotskijs besvarade Rous’ telegram med ett brev – som aldrig nådde fram till adressaten – där han framförde sin förslag och insisterade på nödvändigheten av ”att glömma gamla meningsskiljaktigheter”: inför de uppgifter som revolutionärerna stod inför i Spanien och på andra håll måste man gräva ned gammalt groll och uppriktigt söka former för att kunna samarbeta. Han sträckte ut handen till Nin och Andrade, rådde dem att framför allt söka stöd hos de anarkistiska kämparna, som hade en avgörande roll för kriget och revolutionen. Påtryckningarna mot Norge från Stalins regering, hoten från nazisterna, inledningen av den första Moskvarättegången, den uteblivna bekräftelsen på hans förslag om formerna för vistelsen i Katalonien, skulle emellertid mycket snart beröva honom det hopp han ett tag närt om att personligen kunna ingripa i utvecklingen

² Enligt Nins rapport till centralkommittén, *Boletín interior del POUM*, n° 1, januari 1937.

³ Vid sidan av dagstidningarna i Barcelona, *La Batalla*, och kvällstidningen *L’Hora* också *Adelante* och *Combat* i Lérida, JCI:s *Juventud Comunista*, POUM:s teoretiska tidskrift *La Nueva Era* samt mindre regelbundet utkommande dagstidningar och POUM:s veckotidningar *El Combatiente Rojo*, *La Antorcha* i Madrid, *El Comunista* i Valencia och åtskilliga tidningar på katalanska som *Front* i Terrassa, *El Pla de Bages* i Manresa, *Acció* i Tarragona, *Front* i Sitges, *Avantguarda* i Puig Alt de Ter, *Avant* i Figueres, *Alerta* vid Aragónfronten, *L’Antorxa* i Reus, *Lluita* i Barcelona, *Impuls* i Sabadell, osv.

⁴ Citerat i *La Batalla*, 24 december 1936.

av den spanska revolutionen. I Norge satt han praktiskt taget inspärrad och från den 26 augusti var han tvingad till tystnad.

I samma ögonblick som hans relationer med Nin och dennes gamla kamrater från Izquierda Comunista, som blivit ledare för POUM, skulle utformas slutgiltigt, i samma ögonblick som minsta politiska initiativ kunde få oöverskådliga följder, fick Trotskij finna sig i att vara helt handlingsförlamad, till råga på allt berövad möjligheten att agera på distans, genom brev som han gjort dittills. Men det var i Barcelona – och utan honom – som framtiden avgjordes. Jean Rous – ”kallad Clart” internt bland bolsjevik-leninisterna – fick av Internationella sekretariatet ansvaret för Spanien, framför allt på grund av hans språkkunskaper, även om han också var en kompetent, skicklig, försiktig och bra förhandlare. Svårigheterna hopades i hans fotspår. Han hade räknat med att i Barcelona kunna använda sig av en italiensk medlem, Di Bartolomeo – Fosco – en veteran från ”nya italienska oppositionen”, som hade utvisats från Frankrike på våren och tagit sin tillflykt till Spanien där han arresterats men blivit frigiven efter en POUM-kampanj. POUM-ledningen, som var överlupen med arbete, överlämnade till honom ansvaret för att ta emot och organisera de utländska medlemmar som infunnit sig. Det var han som öppnade dörrarna för Rous, som följde med honom på mötet i El Bosque, där Nin införde flera tusen arbetare läste upp ”en hälsning” från Fjärde internationalen.⁵ Men de goda relationerna skulle inte vara länge. Fosco ville ha en egen roll och brevväxlade med Molinier, som snart anlände till Barcelona. Rous gav Fosco rådet att försöka få Molinier att omedelbart återvända för att inte allvarligt störa närmandet mellan Trotskij och Nin. Det var Fosco som rådde Nin och Andrade att vända sig till Landau, som snabbt visade sig vara antitrotskismen förkroppsligad. Det var Landau som avrådde Nin att be Leon Sedov, Trotskijns son, att komma sedan denne förklarar sig redo ”att ställa sig till förfogande för POUM:s militära arbete”. De bolsjevik-leninister som individuellt kom från utlandet försvårade arbetet för Internationella sekretariatets representant, ofta var de riktiga sekterister. De utfärdade godtyckliga domar över POUM, upprepade de hårda bedömningar Trotskij gjort och som han också upprepat i ett brev till Internationella sekretariatet i juli, först publicerat i *La Lutte Ouvrière* i augusti, och läxade upp POUM:s medlemmar, som var stolta över sina insatser och sitt parti. En av dem, italienaren Stellio (pseudonym för Renato Metteo Pistone) stal ett av Moliniers brev på Foscos kontor, påstod att Blasco sänt honom för att övervaka Rous och klagade över att ledningen för POUM hotat med att avrätta honom. Belgarna, som samtliga kom med rekommendationsbrev från Victor Serge, såg ned på fransmännen från POI och italienarna höll på att göra alla döva med sina högljudda fraktionsgräl.

Barcelona var på väg att förvandlas till en klubb för olika grupper från den sk yttersta vänstern som snurrade kring POUM och som kivades om att få tillgång till dess lokaler som hotell Falcón. Tyskarna från KPO och SAP åberopade sig på Londonbyrån, men lutade åt folkfronten och var mycket antitrotskistiska. Michel Collinet, Marceau Piverts högra hand inom Revolutionära vänstern i det franska socialistpartiet SFIO, varnade POUM:s ledning för trotskisterna. Högern inom POUM – de tidigare *bloquisterna* – skrävade om sitt påstådda inflytande, om Nins svaghet vad dem beträffade, de relationer som Andrade fortsatte att upprätthålla med dem. Det sades och upprepades att ”trotskisterna” hade tagit över POUM:s radiostation i Madrid, där några medlemmar faktiskt var anställda för programmen på utländska språk. I Trotskijns första bidrag till *La Batalla* strök Gorkin bort en kort mening som angrep Marceau Pivert och Maurice Paz, som innehade poster inom det SFIO som stödde icke-interventionspolitiken. Vid begravningen av Robert de Fauconnet, som stupat vid fronten, tilläts Rous tala, men POUM:s ordningsstyrka förhindrade att Fjärde internationalens fana fick synas under akten.

⁵ *La Batalla*, 7 augusti 1936.

Generalitat-regeringen ville inte ge Trotskij inresevisum: de anarkistiska ledarna hade alls ingen önskan att se honom där. Å andra sidan kom inga livstecken från Trotskij sedan Rous per telegram skickat över POUM:s förslag; allt hopp om direkta kontakter hade förlorats och nya händelser hopades och utgjorde viktiga tecken på något mycket mer djupgående, vilket både Rous´ brev och rapporter från Barcelona och Moulins från Madrid vittnar om. Att POUM gick med i Ekonomiska rådet eller att centralkommittén gradvis lät miliserna integreras i Generalitatets styrkor framstod för dem som oroande tecken på en inriktning som ledde till folkfronten och återuppväckte gammal misstro och gamla stridigheter. Det var helt klart att en politisk vändning förestod i Katalonien och att POUM:s ledning var inne på att följa en linje som inte kunde räkna med att få Trotskijs godkännande. Från det ögonblick då anarkisterna började fundera på möjligheterna av att ansluta sig till en regering med alla ”anti-fascistiska” krafter ansåg också POUM:s ledning att man inte kunde göra mycket annat än att haka på. Andrade, som ansåg att denna hållning skulle leda till en definitiv brytning med Trotskij, begärde förgäves att en diskussion skulle organiseras med Internationella sekretariatet. Och å andra sidan tryckte en del andra på för att skära av dessa komprometterande band snarast möjligt.

Och POUM var centristiskt inte bara på grund av sin historia, de ståndpunkter som antagits vid föreningskongressen, dess heterogenitet, de ofta motsägelsefulla ställningstaganden som kunde variera från vecka till vecka, tveksamheten och meningsskiljaktigheterna bland dess ledare och rådgivare. Det berodde också på motsättningar och skiljelinjer mellan olika federationer: i själva verket fanns flera olika POUM.

I Madrid var partilokalen dekorerad med ett enormt porträtt av Trotskij. POUM:s kärna i huvudstaden – där det bara återstod några gamla ledare från Agrupación autónoma, som gick över till Blocket efter Portelas avhopp och installerade sig i Valencia på grund av att man inte drog jämt med de andra ledarna i Madrid – utgjordes av veteraner från Izquierda Comunista, det gamla och unga gardet, som sträckte sig från veteranen Luis García Palacios – som snabbt blev demoraliserad – till ungdomar som rekryterats i södern som Jesús Blanco, eller Enrique Rodríguez och Eugenio Fernández Granell som rekryterats från kommunistpartiets led under ”oppositionsperioden”. I början av 1936 hade man cirka 150 medlemmar, samtliga känslomässigt bundna till Fjärde internationalen och till Trotskij, liksom till POUM som man anslöt sig till efter att ha upplöst Izquierda Comunista. Denna handfull individer fick stor betydelse under kampen mot den militära resningen i juli. POUM:s medlemmar i Madrid deltog i attacken mot Montañakasererna under stridsropet ”Leve Trotskij!” och den roll de spelade i de första dagarnas strider, deras glöd och dynamiska inställning, gjorde dem snabbt uppskattade och gav dem ett obestridligt inflytande, framför allt bland arbetarungdomen.⁶ Stödet växte så mycket att POUM:s Madridavdelning den 20 juli hade bildat en ”motoriserad kolonn” – ett hundratal män under ledning av den fransk-argentinske kommunisten Hipólito Etchebèhére (Juan Rústico). Denna skulle bli spjutspetsen i ”arbetarnas frivilligbataljon 20 juli”, under ledning av yrkesofficer kaptan Santiago Martínez Vicente⁷, en stor läsare och beundrare av Trotskij, som utmärkt sig under striden vid Montañakasererna, där han tillfångatagits av fascisterna. I början av september hade ”Leninbataljonen”, som POUM bildat i Madrid, drygt 500 medlemmar och veckorna efter skulle antalet fördubblas.

Sammantaget var denna unga organisation, som växte fram i hjärtat av inbördeskrigets största strid, djupt präglad av ledningens band till Trotskij och den internationella bolsjevik-leninistiska rörelsen. Partilokalen var inte bara dekorerad med porträtt av Trotskij utan också med affischer som påminde om den roll han spelat i den ryska revolutionen. På dess

⁶ *La Lutte ouvrière*, 19 september 1936.

⁷ *El Combatiente Rojo*, 24 augusti 1936, samt nekrologen om Vicente Martínez i *La Batalla*, 3 november 1936.

radiostation arbetade Moulin, Paul och Clara Thalmann, bolsjevikleninister som anlant från Schweiz, och som sände ut upprop inspirerande av den proletära internationalismens traditioner från 1917. Dess press, veckotidningen *P.O.U.M.*, milisens dagstidning *El Combatiente Rojo* och JCI:s veckotidning *La Antorcha*, hade en klart "bolsjevik-leninistisk" inriktning.

Under POUM:s och JCI:s banér samlades flera hundra ungdomar i den demonstration som anordnats för att fira upprättandet av relationer med Sovjetunionen: de bar på ett porträtt av Trotskij och utropade leven för honom när de passerade framför ambassadör Rosenberg. *El Combatiente Rojo*, manade till val av "kampkommittéer" inom milisen och publicerade en pamflett av "Centralkommittén för italienska antifascistiska flyktingar", där det uppmanades till "fraternisering", vilket framställdes som ett sätt att tillämpa Lenins och Trotskij's lärdomar.⁸ Samma tidning gav stort utrymme åt ett fördömande av Moskvarättegångarna, åt reaktioner och fördömanden inom arbetarrörelsen och publicerade en artikel av Trotskij om individuell terrorism.⁹ I ett svar på attackerna från kommunistpartiets tidning *Mundo Obrero* fastslogs att "bolsjevik-leninisterna finns och växer i hela världen".¹⁰ I varje nummer ägnades stort utrymme åt Trotskij och den roll han spelade för Röda arméns grundande och i försvaret av Petrograd, åt den förföljelse han nu var utsatt för samtidigt som Lenins medarbetare avrättades. Den linje POUM:s Madridavdelning förespråkade bar samma stämpel: man slog fast att den proletära revolutionen stod på dagordningen, fördömde den borgerliga karaktären hos regeringarna Giral och Largo Caballero, talade för att bilda kommittéer som liknade sovjeter, hänvisade till den proletära internationalismen och fördömde stalinismens kontra-revolutionära roll. *La Antorcha* förklarade att JCI tillhörde samma tradition som de unga bolsjevikerna som "vecklat ut Lenins och Trotskij's fana", kämpade "för en proletär revolution och upprättande av en arbetarregering baserad på milis-, arbetar- och bondekommittéer".¹¹ Den enorma framgången för organisationens första stora möte, den 11 oktober på María Isabel-teatern, ledde till ett svar från JSU, socialisternas ungdomsorganisation, som anklagade dem för "splittring" och för att försöka åstadkomma "en uppdelning" av ungdomen, samt från *Mundo Obrero*, som anklagade "den trotskistiska smågruppen" i Madrid för att orättmätigt kalla sig "kommunistisk" och krävde att den skulle respektera avslöjandet i Sovjetunionen av "ett spionage – och förrädericentrum" under ledning av Zinovjev, Kamenev och Trotskij. Den 21 oktober inträffade de första direkta sammanstötningar som dessa verbala attacker varit inledningen till: en grupp på 60 JSU-medlemmar trängde sig in i och plundrade JCI:s lokal i Madrid. De hade bestämt sig för att med våld tysta dem som de behandlade som "splittrare" och "fascistiska agenter". Detta var startsignalen för den allmänna likvideringskampanj som POUM skulle utsättas för.

Federationen i Levanteregionen hade en helt annan inriktning. Sedan bara några veckor efter starten på inbördeskriget leddes den av Luis Portela, som inte drog sig för att i december 1936 slå fast följande inför det utvidgade mötet med centralkommittén: "Inom vårt parti finns en strömning som bedriver en politik som alls inte är vår. Denna strömning, som i grunden betar sig som en fraktion, representeras i första hand av Madridsektionen."¹²

Den inriktning som tidningen *El Comunista* förespråkade förefaller egendomlig för den som läst *El Combatiente Rojo* eller *La Batalla*. POUM:s organ i Levanteregionen tvekade inte att utan invändningar tillförsäkra Largo Caballeros regering sitt stöd och skrev: "Republikens regering uttrycker de folkliga massornas vilja och förkroppsligas av dess partier och organi-

⁸ *El Combatiente Rojo*, 24 augusti 1936.

⁹ *Ibidem*, 20 september 1936.

¹⁰ *Ibidem*, 20 september 1936.

¹¹ *La Antorcha*, 10 oktober 1936.

¹² *Boletín interior del POUM*, n° 1, januari 1937, sid. 5.

sationer.”¹³ Trots att de första våldshandlingarna ägt rum mot medlemmar av dess eget parti i Madrid, och att även dess egen yttrandefrihet var ifrågasatt, skrev man att POUM:s medlemmar i Levante var stolta över ”att inte ha orsakat någon enda incident”.¹⁴ Man fortsatte angreppen mot dem som man kallade ”fienden inom våra egna led”, fördömde ”politiska äventyrare”, ”småborgerliga intellektuella”, ”de ansvarslösa” lättsinne som bar skulden till stalinisternas attacker. Man inledde en kampanj för att ”rycka upp med rötterna” allt som kunde ge andra arbetarpartier ”en förevändning” för att gå till attack, vilket man inte ansåg vara möjligt om inte POUM genomförde en radikal utrensning av ”alla tendenser till trotskism eller sympatier med trotskismen”.¹⁵ Denna attack riktade sig mot Madridsektionen och JCI i sin helhet, framför allt dess generalsekreterare Solano, men även mot Nin och Andrade. Portela kritiserade exekutivkommittén och *La Batalla* för att offentligt ha kritiserat Sovjetunionen. *El Comunista* vägrade att försvara de anklagade vid Moskvarättegångarna och framhöll att ”inte ens de själva försvarar sig ju!”.¹⁶

Meningsskiljaktigheterna var inte mindre beträffande den politiska inriktningen. På Levante-federationens kongress fick Portela stöd av tysken Landsmann från SAP, som utropade: ”Nin har kritiserat folkfronten. Hur skulle vi ha betett oss om rörelsen vänt sig mot en regering som inte varit av folkfrontskaraktär?” *El Comunista* tog avstånd från den kritik som riktats mot Cortes (parlamentet) liksom från kravet på dess upplösning.¹⁷ Ledarna i Levante motsatte sig parollen om att bilda ”kommittéer”, som de ansåg ha ”hamnat i vanrykte” och i februari 1937, mitt under stalinisternas offensiv mot POUM, återupptog de temat om ”enhet mellan marxisterna”, något som de ansåg vara nödvändigt för att rensa upp i de olika partierna – vilket innebar att POUM skulle ta itu med sin vänsterflygel – och protesterade mot ledningens vacklande hållning till kravet på att de småborgerliga republikanska partierna skulle ut ur regeringen, men vars närvaro gruppen i Levante ansåg oundgänglig. Man motsatte sig också parollen om ”arbetarregering” och att koalitionen skulle bryta med de borgerliga partierna, vilket i princip utgjorde navet för partiets hållning i regeringsfrågan under hela denna period.¹⁸ Vid sidan av det ”röda” POUM i Madrid, som var i det närmaste bolsjevik-leninistiskt, framstod POUM i Levante som blekrosa och som den flygel inom partiet som mest öppet förespråkade ett närmande till folkfronten.

Under dessa omständigheter är det lättare att förstå hur Andrade kunde skriva att POUM ”under början av revolutionen levde i ett tillstånd av en permanent och dold kris” och att Nin, som tillsatts på grund av sin ”moraliska auktoritet, sin begåvning, sitt anseende och vad läget krävde”, var en ”politisk sekreterare vars ställning försvagats” och som ständigt ”utsattes för kryptskytte från veteranerna bland Maurínanhängarna i ledningen”. De bekämpade honom oupphörligt, tvingade honom till en ständig kamp inom partiet, där han bara representerade en ”minoritetsfraktion” och där han inte kunde hoppas på något annat än ”den politiska mognad som pågick på basplanet”.¹⁹ Under trycket av dessa svårigheter uppstod stor tvekan och osäkerhet inom POUM, något som skulle påskynda brytningen med Trotskij efter en häftig polemik och sedan POUM gått med i *Generalitat*-regeringen.

Sedan det militära upproret slagits ned i Katalonien uppstod där, mycket tydligare än i resten av Spanien, en dubbelmaktssituation mellan *La Generalitats* myndigheter – president Companys – och de kommittéer som byggts upp av arbetaraktivister, huvudsakligen från CNT, i

¹³ *El Comunista*, 5 december 1936.

¹⁴ *Ibidem*, artikel av Sixto Rabinad.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, 30 januari 1937.

¹⁷ *Ibidem*, 25 januari 1937.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Andrade, *op. cit.*, sid. 8.

städerna, byarna och Barcelonas förorter.* Anarkisternas tvekan när de ställdes inför frågan om makten, hade fått dem att omedelbart efter upproret välja en medelväg. Man bildade Centralkommittén för de antifascistiska miliserna i Katalonien, bestående av representanter för arbetarpartier och republikanska partier och arbetarnas och böndernas fackliga organisationer. ”Miliserna var redan en organism inom folkfronten, men egentligen var det arbetarnas styrkor som bestämde”, som Andrade påpekat.²⁰ Denna Centralkommitté hade sedan möjlighet att omvandlas – genom att dess bas utvidgades med miliskommittéer, genom att den omvandlades till valda kommittéer av sovjettyp och genom att de borgerliga republikanska partierna kördes ut – till en verklig arbetarregering. I augusti 1936 var detta POUM:s inställning och med säkerhet också Trotskijs. Men småbourgeoisin behöll kontrollen via president Companys, som visserligen avlägsnades i juli och skenbart erhöll endast en rent dekorativ position. Det var ändå han som från september gick in för att övertyga ledningen för CNT-FAI om det utsiktslösa i denna ”dubbelmakt” och dess ödesdigra inflytande på organiseringen av kampen samt att det var nödvändigt att få ett slut på denna situation, bygga upp en ”regering” åt *La Generalitat* med samma sammansättning som Miliskommittéernas, vilket förutsatte att den senare upplöstes. Diskussionen fördes ända upp i de antifascistiska milisernas centralkommitté, där POUM var representerat. Andrade berättar: ”Vår representant kämpade in i det sista, med stöd av partiet och dess organ *La Batalla*, mot detta förslag och föreslog i stället en fastare strukturering av Miliskommittén och representanter som bättre avspeglade de revolutionära massorna (...) Vår ståndpunkt fick mycket litet stöd, CNT-FAI hade en hegemonisk ställning och dess förslag antogs.”²¹

På samma sätt som vid beslutet om valallianser stod nu POUM inför ett avgörande val: fortsätta på egen hand på den väg man hittills försvarat eller böja sig för majoriteten i namn av enhet och effektivitet, gå med i regeringen och acceptera en ministerportfölj. Ett val med svåra konsekvenser, där partiets framtid stod på spel. När Juan Andrade tar upp detta²² betonar han framför allt de följder som enligt hans uppfattning skulle ha blivit fallet om man avvisat förslaget att gå med i regeringen: POUM skulle ha isolerats vilket skulle ha gynnat stalinisternas försök att förbjuda partiet, dess miliser skulle ha gått miste om materiella fördelar och rättigheter – att ha en milis var kriteriet för att ett parti skulle bli ”erkänt” som antifascistiskt – man skulle ha löpt risken att på kort sikt tvingas under jorden i ett läge då POUM ansåg det vara avgörande för partiet och för revolutionen att man kunde leda massorna. Och de faror POUM:s ledning skymtade upphörde inte här: ett negativt beslut kunde leda till en splittring med partiets högerelement. Andrade skulle senare skriva att medverkan i regeringen hade varit ”kontraproduktiv och till och med ödesdiger”.²³ Nu inskränker han sig till att konstatera att Trotskijs sätt att formulera sin kritik ”nästan fick det att låta som om det rörde sig om ett samarbete av klassiskt snitt med socialdemokrater i en borgerlig regering, dvs att Andrés Nin följde i Millerands kölvatten”.²⁴ Konsekvenserna av beslutet att medverka i regeringen visade sig snabbt: ett av de första beslut som fattades av den regering där Nin var justitieminister (”conseller”) var just att upplösa de kommittéer som bildats under revolutionsdagarna i juli, att upprätta ett stadsfullmäktige med folkfronten som

* Otvivelaktigt var det så att speciellt CNT:s mobilisering hindrade ”den nationella resningen” från att segra i Katalonien i juli 1936, även om man kunde tala om ett läge av dubbelmakt – den officiella i händerna på *La Generalitat* och den reella på gatan och hos CNT. I själva verket var Generalitaten överflyglad och bara ... en rad ideologiska principer bland anarkisterna som just förkastade ”politisk makt” och den egna politiska svagheten hindrade CNT från att begagna sig av en situation där man inte visste vad man skulle göra av den makt man hade i sina händer.

²⁰ *Ibidem*, sid. 29.

²¹ *Ibidem*, sid. 29-30.

²² *Ibidem*, sid. 30.

²³ *La Batalla*, 13 april 1937.

²⁴ Andrade, *op. cit.*, sid. 29.

förebild, att – precis som i resten av Spanien under Largo Caballeros regering – återinföra en traditionell borgerlig regering som bara ”föryngrats” genom bidragen från och samarbetet med arbetarnas organisationer, men som hade till uppgift att återställa ”en normal situation”, vilket också skedde inom loppet av några månader. POUM:s medverkan var värdefull för att kunna sätta i verket en kontraattack sedan regeringsauktoriteten återställts.

Antogs beslutet att gå in i Tarradellas *Generalitat*-regering enhälligt? Naturligtvis fanns tveksamhet och många har vittnat om att den var djup, i varje fall bland POUM:s ledare. JCI-ledningen var motsträvig och de argument som dess generalsekreterare Wilebaldo Solano framförde vid ett möte i Barcelona fick känslorna att svalla bland de mest glödande anhängarna till medverkan i regeringen. Molins och Fábregas kämpade mot en ståndpunkt som de betraktade som ett allvarligt misstag. Enrique Rodríguez från Madrid, som adjungerats till centralkommittén med konsultativ rösträtt, röstade mot. Andrade verkar också ha kämpat mot ett beslut vars konsekvenser han ansåg oklara och ska förgäves ha krävt att medlemmarna skulle tillfrågas. Förslaget avvisades, enligt uppgift på grund av tidsbrist eftersom man måste fatta ett snabbt beslut. Hur som helst fattades beslutet officiellt enhälligt av centralkommittén: ingen av motståndarna till medverkan i regeringen ville ta på sig ansvaret för att bilda en opposition, som givetvis i detta läge skulle ha lett till en sprängning av partiet.

Här låg rötterna till de motsättningar som skulle göra slut på alla förhoppningar om ett närmande mellan Nin och Trotskij. Precis som i januari, i samband med beslutet om valallians, gick POUM med på att böja sig inför en politik som inte var dess egen, som den inte hade eftersträvat och rent av bekämpat: men man ville inte gå mot strömmen och isolera sig från de andra organisationerna. Eftersom man var i minoritet inom arbetarklassen ansåg man det vara rätt att i Katalonien böja sig för anarkisterna på samma sätt som man gjort inför socialisterna i januari då man lerat sig med republikanerna på deras program. Begreppet ”enhet” som ingick i POUM:s namn utgjorde utan minsta tvekan en viktig orsak till detta beslut. Men det fanns andra och mer avgörande orsaker. Att säga nej till att medverka i regeringen, att kämpa för att med näbbar och klor försvara kommittéerna och omvandla dem till de revolutionära massornas maktorgan, skulle givetvis innebära att man inriktade sig på proletariats diktatur efter ”sovjetisk” förebild: Blockets erfarenheter gjorde att POUM ansåg en sådan politik vara främmande för den spanska arbetarrörelsens traditioner. I POUM:s ögon hade makten under det första halvåret 1936 legat hos ”Alianza Obrera”, som bestod av representanter för arbetarpartierna och fackföreningarna, den koalition som hade makten i milisernas centralkommitté. Denna hade nu överförts till den nya regeringen och vidare till de nya kommunala maktorganen. Var detta nu någon kvalitativ skillnad med tanke på att de borgerliga republikanska organisationernas inflytande var obetydligt och bara släpade efter arbetarnas organisationer? Ytterst nära kopplade till dessa principiella begrepp gjordes analyser även av ledande inom POUM på sommaren 1936: den 6 september hävdade Nin att ”idag råder proletariats diktatur i Katalonien”.²⁵ När man gick med i regeringen Companys kunde inte POUM:s ledning bidra till att likvidera en andra makt, eftersom det inte längre fanns någon dubbelmakt, och upplösningen av Miliskommittén framstod inte som mycket mer än en enkel omorganisering, en förändring, som förvisso var värd att uppmärksammas, men inte ändrade något kvalitativt, eftersom den katalanska regeringen hade en ”revolutionär karaktär”, som POUM:s medlemmar i Madrid sade, och genom sin sammansättning var ett uttryck för revolutionens ”demokratiskt-socialistiska” uppgifter. I *Generalitat*-regeringen bekämpade Nin upplösningen av de lokala kommittéerna, men efter att ha förlorat, och efter att POUM inte längre hade makten i en del lokala kommittéer som exempelvis i Lérida, tröstade han sig med att man nu i alla fall var representerad på platser där man hittills hållits utanför ... Walter Held, som var Trotskij:s sekreterare och säkerligen talade för honom i denna

²⁵ Nin, *Los problemas...*, sid. 182.

fråga, skulle skriva: ”POUM gjorde sig här skyldigt till ett tragiskt misstag, som består i att betrakta det egna partiet som ett dött föremål, i stället för att betrakta det som en levande del av revolutionen. Var det inte denna nödlösning, den självkastning, som jämnade vägen för stalinisternas hycklande åtgärder?”²⁶

Nins inträde i den katalanska regeringen och upplösningen av kommittéerna i Katalonien innebar i varje fall att de försök som inletts i augusti till samarbete mellan trotskisterna och veteranerna i Izquierda Comunista, som nu stod i ledningen för POUM, upphörde. Samarbetet hade tidigt stött på rätt stora hinder, såväl från ”bloquisternas” och deras allierades sida – de utländska partier som var knutna till Londonbyrån – som från de ”frivilliga utländska bolsjevik-leninisternas” sida, vilka inte kunde det minsta om Spanien men som inte snålade på pekpinnar. Sedan regeringen Tarradellas bildats, med Nin som justitieminister, avreste Rous den 7 oktober efter ett sista samtal med Andrade. Han meddelade bara sin sekreterare, poeten Benjamín Péret, att han skulle ansluta sig till milisen vid Aragónfronten tillsammans med något dussintal andra aktivister med varierande bakgrund. Sedan Fersengruppen dukat under fanns inte längre några spanska bolsjevik-leninister. Resterna av Fersengruppen, med undantag för Esteban Bilbao som förblev isolerad, gick med i socialistpartiet eller, som Jesús Blanco, i POUM. Av de utländska aktivister som befann sig i Spanien före inbördeskriget stupade den ene, Robert de Fauconnet, medan den andre, Fersen, arbetade för sin egen internationella fraktion, Moliniers. Munis hade ännu inte återvänt från Mexiko. Nu uppstod två grupper, den ena kring Fosco och den andra kring den andre italienaren, Carlini. När de publicerade Rous’ rapport om Spanien ledde det till en första våldsam reaktion från tidningen *El Comunista*, språkrör för antitrotskismen inom POUM. Medlemmarna i den ”officiella” gruppen – Adolfo Carlini och Lionello Guido – hade uteslutits ur POUM och portförbjudits från dess lokaler i Barcelona för fraktionsverksamhet, men begärde nu att få komma med i detta parti med rätt att upprätta sin egen fraktion. Svaret blev ett brutalt nej undertecknat av Nin själv på exekutivkommitténs vägnar, där man krävde avståndstagande från tidigare attacker från Fjärde internationalen. Efter fem års revolution i Spanien förfogade Trotskij för att kunna förverkliga sin politik inte ens över en minimal grupp med spanska medlemmar.

Vi har sett att Trotskij under flera månader inte skrev en rad om den spanska revolutionen: han hölls i husarrest i Norge, berövad alla tänkbara medarbetare, hans enda kontakt med omvärlden var radion, och ägnade all sin kraft åt att smula sönder det machiavelliska iscensättningen av Moskvarättegångarna i ett försök att via den internationella arbetarrörelsen avslöja den stalinistiska provokation som lett till en massaker på gamla bolsjevik och medarbetare till Lenin och där på samma gång mordet på honom själv förbereddes. När han slutligen lyckats lämna Norge och hittat en mer tillmötesgående tillflyktsort i Mexiko, tog han åter till orda om den spanska revolutionen, där åtskillig tid hunnit förflyta och precis de månader då POUM gick med på samarbete med regeringen, trots att kombinationen av den italiensk-tyska interventionen och de andra stormakternas ”icke-intervention” just då höll på att fullbordas. Trotskij åtog sig åter rollen som kritiker och uttalade sig i enlighet med de beslut som fattats av den utvidgade byrån för rörelsen för en Fjärde international i januari 1937. POUM var målet för stalinisternas attacker och behövde materiellt och moraliskt stöd från revolutionärerna, men man kunde inte ge dem sitt politiska stöd.

Motsättningarna fortsatte att förvärras och dispyten var på väg, vilket var uppenbart för alla, att få en akademisk karaktär. Sovjetunionens beslut – efter att inledningsvis ha ställt sig bakom icke-interventionspakten – att ge materiellt stöd till Spanien var fullastat med politiska konsekvenser. *Pravda* gjorde ingen hemlighet av detta: i Spanien handlade det nu inte längre om någon ”socialistisk” revolution, inte ens någon ”arbetar- och bonderevolution”, utan om

²⁶ W Held, ”El Estalinismo y el POUM en la revolución” i *Quatrième Internationale*, n° 3, 1937, Annex sid. 438.

en ”demokratisk revolution” och ”kamp mot fascismen”.²⁷ Just i Spanien kunde man sy ihop den allians med Storbritannien och Frankrike som Stalins regering varit ute efter sedan 1934 och där Laval-Stalin-pakten 1935 bara utgjorde ett första och, i Stalins ögon, otillräckligt steg. Det handlade om att visa för de båda ”demokratiska” västmakterna att alliansen med ryssarna inte utgjorde någon risk för subversivt agerande eller samhällsomstörtning, utan dessutom att den ryska regeringen var de bästa försvararna av lag och ordning och äganderätt – precis som deras helhjärtade stödtrupper i Spanien, kommunisterna i PCE-PSUC och ungdomsförbundet JSU. Teoretiska analyser rättfärdigade kampen mot ”en oläglig revolution”, vilket inte innebar något annat än kontrarevolution. PCE och PSUC hade förvandlats till försvarare av småbourgeoisin, ”små industriidkare”, ”små handelsmän”, ”småbönder”, som var skräckslagna inför den godtyckliga kollektivismen hos anarkistiska arbetare och bönder. Stalins spanska språkrör inledde, utifrån kravet på effektivitet i kampen mot Francos styrkor och hans allierade Hitler och Mussolini, en politisk kamp för ”den starka stat”, omdöpt till ”folkets”, som saken krävde, med ”en reguljär armé”, en poliskår och en förvaltning som slapp undan ”kommittéernas” kontroll. Fienden fördömdes som ”de okontrollerbara” – säkerligen oerhört många – ett begrepp som för sådana som Hernández, José Diaz, La Pasionaria, Comorera och andra ledare för PCE var liktydigt med att arbetarna skred till handling utan deras godkännande. I PCE:s och PSUC:s allians med högern inom socialistpartiet och de borgerliga republikanska partierna kände de den moraliska styrkan att vara ensamma om att hjälpa Republiken militärt och bland arbetarna kunde man dessutom dra fördel av Oktoberrevolutionens prestige. Det var under Largo Caballeros regering – två kommunister och fyra anarkister var ministrar där – som denna restauration av den borgerliga spanska staten genomfördes, i första hand på det militära planet. Samtidigt dolde inte Stalins regering att dess bistånd var villkorligt och förutsatte en ”försiktig” politik, som kunde lugna London och Paris, och som man nu rådde den republikanska regeringen att följa.

POUM trodde att man i *La Generalitat* i Katalonien tillhörde vänstern i en koalition, med de klassiska borgerliga partierna på släp. Men de senares allians med PSUC i Katalonien och bildandet, under folkfrontens täckmantel, av en ”stalinistisk-borgerlig” koalition för att upprätta en stark stat, vände på styrkeförhållandena. Plötsligt var det POUM som befann sig på släp bakom en koalition som steg för steg avskaffade alla de erövringar arbetarna och bönderna gjort i juli. Därefter följde hotelserna från *Pravda*, den mordkampanj som inleddes strax efter Moskvarättegångarna och kampanjen där *Mundo Obrero*, *Treball*, *Frente Rojo* och *Ahora* fördömde ”trotskisterna” som ”splittrare”, ”agenter för Franco, Hitler och Mussolini”, ”fascistiska spioner”, osv. Allt detta fick POUM:s ledning att frukta för sina egna liv i ett läge som försämrades från dag till dag. POUM klamrade sig fast vid ledningen för CNT-FAI, som de såg som den enda kraften som var kapabel att hejda denna kontrarevolutionära process. Men de anarkistiska ledarna, som var djupt desorienterade och oförmögna att komma med minsta alternativ till det ”antifascistiska” programmet för att återställa ordningen, kunde bara retirera steg för steg och fick där med sig POUM.

I november kom en begäran – i form av ett ultimatum från den sovjetiske ambassadören Marcel Rosenberg – att POUM skulle uteslutas från försvarsjuntan i Madrid, som under dessa avgörande månader garanterade det politiskt-militära försvaret av huvudstaden. Genom en allians mellan delegaterna från PCE, UGT och JSU förvandlades den, under den ultrakonservative generalen Miajas ledning, till den avgörande faktorn när stalinisterna tog över det republikanska Spanien, framför allt genom att besätta de avgörande kommandoposterna inom armén och polisen. Samtidigt var trycket från den folkfrontsvänliga strömningen inom POUM – personer som Portela och ”exbloquistiska hövdingar” som Andrade skriver – så starkt att pressen förhandscensurerade protesterna från den egna organisationen för att undvika alla

²⁷ *Pravda*, 17 december 1936.

angrepp och all kritik för att ”splittra de stridande” eller ”kränka den antifascistiska enheten”. I en kommentar till att ryssarna ville hindra POUM från att ingå i Madridjuntan skrev *La Batalla*: ”Det går inte att tolerera att man samtidigt som man förser oss med viss hjälp också försöker påtvinga oss ett bestämt politiskt agerande, utfärda veton och de facto styra spansk politik”.²⁸ Den 28 januari 1937 publicerade samma tidning åter detta stycke för att läsarna skulle kunna förvissa sig om återhållsamheten i ordvalet.²⁹ Ministerkrisen och att POUM fick lämna *La Generalitat*-regeringen kom efter ett ultimatum från den sovjetiske generalkonsuln i Barcelona, Antonov-Ovsejenko. POUM protesterade kraftfullt men gav inget annat perspektiv än att få komma tillbaka till koalitionsregeringen. POUM vägrade att medge att den kontra-revolutionära process regeringen inlett, och som nu skedde helt öppet, börjat i september med upplösningen av kommittéerna och att detta underlättats av dess egen samarbetspolitik. POUM:s medlemsutveckling hade stannat upp och de materiella problemen hopade sig. Med denna inställning kunde man nu inte hoppas på något mer än att anarkisterna skulle ändra sin samarbetspolitik. Så föll Nins ord i den rapport han lämnade till POUM:s centralkommitté i december. Hela hans politik gick ut på att det var nödvändigt att övertyga CNT-ledningen, som hittills låtit sig manipuleras av stalinisterna och deras allierade, att man måste skydda POUM för att kunna bevara något. Bakom lyckta dörrar talade POUM:s politiske sekreterare om att hans parti hade ingått ”en hemlig pakt” med CNT,³⁰ en pakt som man nu måste göra offentlig för att kunna vända på läget.

Den snabba försämringen av det politiska läget, de utökade attackerna mot POUM i Madrid, som snart dessutom skulle förbjudas all politisk aktivitet inklusive organisering, de allt mer öppna attackerna såväl från regeringen i Madrid, regeringen i Barcelona och den flygel som utgjordes av PCE-PSUC, fick tveksamheten att växa, inte bara inom POUM, utan även i den förenade ungdomsrörelsens led, mellan veteranerna från Juventudes Socialistas, inom UGT och socialistpartiet PSOE, CNT och inte minst inom det frihetliga ungdomsförbundet. Det var representanten för Tarrasa som vid centralkommitténs möte i december påpekade att relationerna med CNT baserade sig på hemlig diplomati på toppnivå, eftersom POUM:s fackliga politik medfört att partimedlemmarna inte hade någon som helst direkt kontakt med massan av CNT:s medlemmar. Enrique Rodríguez från Madrid tog i *La Batalla* upp upplösningen av kommittéerna och skrev att ”de hade gjort det möjligt för arbetarklassen att utöva sin makt” och att upplösningen av dem – som ratificerats av Nin i Katalonien – ”lyckats hindra massorna från att lägga sig i landets utveckling”.³¹ Apropå diskussionerna på POUM:s nästa kongress skriver Juan Andrade att man borde ha värderat ”erfarenheterna av samarbetet”, men att man inte fick glömma de speciella omständigheter detta beslut hade fattats under och att ”även om det kunde ha varit ytterst gynnsamt för arbetarklassen” hade resultatet varit ”helt och hållet negativt och till och med skadligt utifrån möjligheterna att utveckla den revolutionära processen”.³² JCI:s tidning, *Juventud Comunista*, och även organisationen som sådan, startade en kampanj för att organisera en ”Revolutionär ungdomsfront”, som började attrahera en del JSU-medlemmar som öppet revolterade mot Santiago Carrillos pro-stalinistiska inriktning.

Det hann emellertid inte gå många veckor innan en ny gir från POUM:s ledning kunde märkas, där man öppet fördömde den kontrarevolutionära inriktningen och stalinisternas offensiv från regeringsposition. Man började åter framföra paroller om ”en arbetar- och bonderegering” baserad på ”arbetar-, bonde- och soldat-kommittéer”, vilka skulle utgöra en

²⁸ *La Batalla*, 24 november 1936.

²⁹ *Ibidem*, 28 januari 1937.

³⁰ *Boletín Interior del POUM*, n° 1, januari 1937.

³¹ *La Batalla*, 7 mars 1937.

³² *Ibidem*, 13 april 1937.

bas för en ”konstituerande församling” som avspeglade massornas vilja och gjorde det möjligt att bilda ”en stark regering, som alla bedömde vara nödvändig”. I denna kampanj, vars mest utmärkande drag var POUM-ledningens försök att utöva påtryckningar på ledningen för CNT-FAI via dess medlemmar och kadrer som oroade sig för att kontrarevolutionen tagit ny fart, var Nins perspektiv en fredlig övergång och hans artiklar och tal under denna period betonade möjligheten för arbetarklassen att återta initiativet, och senare makten, utan att behöva tillgripa våld. Från sin nya vistelseort i Mexiko hade Trotskij tillgång till mer information än han haft i Norge – *La Batalla* och inte bara POUM:s franska bulletin *La Révolution Espagnole* – och nu öppnade han omedelbart polemiken mot sin gamle vapenbroder. Han underströk, att enligt hans uppfattning befann sig den spanska republiken på randen av inbördeskrig, och att om man försökte inbilla arbetarklassen att man kunde ta makten utan att använda våld så var detta helt enkelt liktydigt med att avvärja den.

Den strejk och de gatustrider som utspelades i Barcelona de första dagarna i maj bekräftade Trotskij's analys och tog udden ur det alltför optimistiska perspektiv som Nin hittills gett uttryck för. Arbetarklassens spontana reaktion i Barcelona och hela Katalonien, att den rest sig inför den organiserade provokationen från Generalitatets polisstyrkor, var på en nivå långt utöver vad någon organisation presterat. Denna gång förstod POUM vad målet med striden var och försökte än en gång övertyga CNT-ledningen om att man inte skulle lämna ifrån sig vapnen utan säkra garantier. Men de grupper av CNT-medlemmar som var motståndare till klassarbetet var inte tillräckligt bestämda och välorganiserade för att kunna tvinga ledningen för den anarkosyndikalistiska landsorganisationen att överge samarbetspolitiken. Bara en liten grupp gamla FAI-medlemmar, under ledning av Jaime Balius, Pablo Ruiz och Francisco Carreno, drog upp vad anarkisternas regeringssamarbete lett till och uttalade sig för en revolutionär junta. I *La Batalla* skulle Andrade skriva: ”Durrutis Vänner har formulerat sitt program på affischer överallt på Barcelonas gator. Vi är helt överens med den politik Durrutis Vänner förespråkar i det rådande läget. Det är ett program som vi kan godta och som kan utgöra grund för hur många uppgörelser som helst. Men två punkter är grundläggande för oss. All makt åt arbetarklassen och arbetarnas, böndernas och soldaternas demokratiska organ som uttryck för proletariatets makt.”³³ Moulin, som nu ledde den obetydliga gruppen av Trotskij's trogna anhängare, samt Munis och Carlini insåg också den betydelse gruppen Durrutis Vänner kunde få. Det var anarkister på väg att omvärdera sin teoretiska hållning till frågan om staten och den revolutionära makten. Men den opposition de utgjorde förändrade inte på något vis den målmedvetna konservatismen hos CNT:s ledning och alliansen mellan bolsjevik-leninisterna och Durrutis Vänner hade ingen betydelse för POUM:s inriktning. Än en gång avstod ledningen från att följa den väg man ansåg vara riktig så fort CNT avvisat den. Efter att ha tigit i flera dagar under de avgörande ögonblicken gick POUM med på att följa uppmaningen från de nationella och regionala ledningarna för CNT-FAI och lämna barrikaderna. Och massrörelsen – vilsen och berövad varje perspektiv sedan den lösning de tänkt sig misslyckats – gav efter. För Trotskij innebar detta den definitiva kapitulationen, som beseglade det historiska ödet för Mauríns och Nins parti.³⁴

I POUM var krisen öppen. Högern, i synnerhet Portela, ansåg att partiets hållning under majdagarna hade varit äventyrlig och några organisationer fördömde t o m – i kör med hela folkfronten – medlemmarna i Barcelona. Men missnöjet kom framför allt till uttryck inom vänstern, runt ”cell 72”, som leddes av en medlem av centralkommittén, José Rebull. Denna grupp hade i april författat några politiska ”kontrateser”, där de kraftfullt motsatte sig

³³ *Ibidem*, 1 maj 1937.

³⁴ Det enda sentida arbetet om majhändelserna har utkommit i Barcelona. Det rör sig om M Cruells, *Mayo Sangriento. Els fets de maig Barcelona 1937* (Ed. Juventud, Barcelona, 1970) [Sedan Broué skrev detta har det i Spanien utkommit flera arbeten om majhändelserna – *Red*]

ledningens anpassningspolitik gentemot CNT. I förbifarten tog man, i likhet med Andrade, avstånd från samarbetet med *La Generalitat*-regeringen och kritiserade ledningens passivitet och kapitulation för de anarkistiska ledarna. Det såg ut som om man skulle dra med sig majoriteten av medlemmarna i Barcelona och den lokala partiledningen. Madridsektionen antog ståndpunkter som liknade trotskisternas, framför allt när det gällde nödvändigheten av att bygga en ny Kommunistisk international. I Juan Andrades artiklar kunde man spåra en viss oro över följderna av majdagarna, men officiellt var partiet långt mer optimistiskt. Exekutiven påbörjade ett större arbete för att öppna en filmsal i lokalen i Barcelona och till sin utländske kontakt sade Julian Gorkin att han trodde att POUM mycket snart skulle bli ombett att åter ta plats i den katalanska regeringen.³⁵

Förbudet mot POUM, arresteringen av ledarna – det Trotskij många veckor tidigare kallat ”slutet” – ramlade över ett djupt splittrat parti, där i varje fall en stor del av ledningen inte förstod vad som pågick. Och även om man inte bör ta George Orwells uppgifter bokstavligt³⁶ om att POUM den dag repressionen slog till saknade allt som liknade underjordisk apparat, materiel och lokaler, så står det klart att partiet inte klarade av att skydda sina främsta ledare, som arresterades i partilokalerna eller möjligen samma eftermiddag i det första underjordiska gömstället och det förtjänar att framhållas, att det var först i sista ögonblicket, när en kampanj utan motstycke av hat och mord pågick mot POUM, som exekutiven bestämde sig för att utesluta Portela och gruppen i Valencia, som på ett inkonsekvent sätt var medskyldiga till attacken. Förmodligen berodde det både på förberedelserna av kongressen – som aldrig skulle bli av – och sociala och politiska motsättningar att uteslutningar av trotskistiska medlemmar ökade kraftigt dessa veckor, medan Landau – under pseudonymen Spectador – och Julián Gorkin fick polemisera mot Trotskij och trotskisterna i *La Batallas* spalter.

Från och med nu syftade inte debatten om Spanien till att övertyga de spanska ledarna eller medlemmarna: Trotskij's artiklar kunde inte nå dem i fängelser eller på underjordiska vägar i ett land där, sedan Largo Caballeros regering fallit och ersatts med högersocialisten Juan Negrín, GPU åtnjöt total handlingsfrihet och mördade POUM-medlemmar, oppositionella anarkister, vänstersocialister och trotskister. Andrés Nin är det mest kända offret. Han arresterades av den officiella polisen, men hölls sedan och torterades för att slutligen mördas i ett privat fängelse lett av sovjetisk polis. Men även andra dödades, offer för det illa dolda samarbetet mellan den ”republikanska” polisen och GPU:s mördare: Kurt Landau, Moulin, organisatör av den bolsjevik-leninistiska gruppen, senare Erwin Wolf, som i slutet av maj anlät till ”den främsta linjen” i Spanien ... I slutet av 1938 anordnade GPU en ren provokation mot återstoden av den lilla trotskistiska kärnan i Spanien. De sista ledarna för bolsjevik-leninisterna, italienaren Adolfo Carlini och spanjorerna Jaime Fernández och Francisco Rodríguez anklagades för att ha mördat en GPU-agent³⁷ och arresterades i successiva vågor 1937 och 1938, dömdes till långa fängelsestraff, lyckades rymma ur fängelset och senare också från Spanien strax innan Francos trupper intagit hela Katalonien.

Trotskij ansåg emellertid att det spanska exemplet var rikt på lärdomar för aktivister runt om i världen och framför allt för dem som gick in för att bygga Fjärde internationalen.

Trotskij kämpade till höger och vänster mot anarkisterna, vars revolutionära fraser inte hindrat dem från att omvandlas till ”femte hjulet” under bourgeoisins vagn, mot vänstersocialisterna som också kapitulerat, fast i det fallet utan fraser. Han betonade

³⁵ Omnämnt av Paul Thalman i hans utgivna arbete, *Moskau, Madrid, Paris*.

³⁶ G Orwell, *Hyllning till Katalonien*.

³⁷ Det handlade om kaptenen León Narvitch, av ryskt ursprung, kapten i Internationella brigaderna. Det förefaller som om han i själva verket blev mördad av medlemmar i POUM, som upptäckt att han var angivare och provokatör.

stalinismens roll, skruvade isär mekanismen bakom dess politik i Spanien, uppmanade till mobilisering mot den, mot de brott den fortsatte att begå i Spanien och vidare i resten av världen. Leon Sedov, Rudolf Klement och Ignace Reiss hade var och en fallit offer för mördarnas attacker. Men Trotskij var också tvungen att diskutera med sina egna kamrater och mot dem som var fixerade vid nödvändigheten av militär kamp, de som, om de var spanjorer, skulle ha röstat för krigskrediter åt regeringen Negrín, eller tvärtom de som lutade åt en defaitistisk hållning i ett krig där de inte såg något annat än ”två borgerliga arméer”. Framför allt hade frågan om POUM bara förvärrat redan allvarliga meningsskiljaktigheter gentemot dem som tagit sig an organisationens sak. I första hand Victor Serge men även Sneevliet i Holland och Vereecken i Belgien. Det var den sistnämnde som Trotskij vid flera tillfällen utsatte för hårda angrepp, som han ansåg nödvändiga för att kunna skola upp en solid revolutionär kader. Som han såg det hade den spanska revolutionen utgjort en prövning, ett övningsfält som gjort det möjligt att lära känna individer och deras politiska hållning. Det var en frukt med besk smak, dess saft smakade beskt, då hoppet om en seger för revolutionen försvann vid horisonten.

De personer som varit hans kamrater i Spanien under detta stora företag, revolutionen, att räta upp Kommunistiska internationalen och sedermera att bygga Fjärde internationalen, hade skingrats eller var döda. Andrés Nin hade mördats, Andrade var fängslad, José Luis Arenillas hängd av Francos bödlar. Andra hade bara dött politiskt. Fersen hade blivit gränsvakt inom polisen. Lacroix blev hängd av stalinisterna precis på gränsen till Frankrike. De gamla kamrater som rutnade i republikens fängelser skulle inte alla komma levande därifrån. Många som dväljdes i Francosidans fängelser mötte döden där, några skulle slippa ut tjugo år senare. Tidigare ledare för Juventudes Socialistas, personer som Santiago Carrillo eller Federico Melchor, som 1934 umgåtts med tanken på att bygga en Fjärde international fick ledande positioner inom PCE och steg uppåt inom apparaten. Inte förrän trettio år senare – efter Chrusjtjovs tal – skulle de ”upptäcka” Stalins brott.

Översättning: *Björn-Erik Rosin*

Lästips - Mera om Trotskij och POUM:

Pierre Broué: [Den spanska revolutionen \(1931-1939\)](#)

Andy Durgan: [De spanska trotskisterna och grundandet av POUM](#),

Andy Durgan: [Marxism, krig och revolution: Trotskij och POUM](#)

Wilebaldo Solano: [Andreu Nin och Leo Trotskij](#)

Leo Trotskij: [Trotskij om Spanien](#). (textsamling)